

Laudáció Schultheisz Emil Magyar Örökség Díjához

Schultheisz Emil Budapesten született 1923-ban, dédapja még az 1848/49-es szabadságharcban volt honvédorvos, a későbbi évtizedekben nagyapja és édesapja is tábornokként szolgált. Középiskoláit a budapesti fasori evangélikus főgimnáziumban és a soproni evangélikus líceumban végezte. Egyetemi tanulmányait 1942-ben Kolozsvárott kezdte a Tudományegyetemen történelem-filozófia szakos bölcsészhallgatóként, majd a Debreceni Tudományegyetem orvosi karára iratkozott át. Orvosi tanulmányait Budapesten, az akkor még Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta, s a már nem Királyi, de még Pázmány nevét viselő tudományegyetemen avatták orvosdoktorrá.

1954-ben belgyógyász szakképesítést szerzett. Akadémiai tudományos fokozatát orvostörténelemből kapta. 1950 és 1960 között klinikai–kórházi orvos, orvosfőhadnagy, 1957–1959-ben a Korányi közkórház adjunktusa. 1960-tól a Központi Állami Kórház belgyógyász főorvosa. 1964-től osztályvezető főorvosi beosztásának megtartásával kórházi igazgatóhelyettes, majd 1970-től igazgató. 1968-tól a Semmelweis Múzeum és Könyvtár igazgatói, majd főigazgatói tisztét is betöltötte.

1972-ben – osztályvezető főorvosi munkáját változatlanul ellátva – az egészségügyi miniszter helyettesévé, a következő évben államtitkárrá, majd miniszterré nevezték ki. 1974-ben múzeumi posztját legközvetlenebb munkatársának, helyettesének és barátjának, *Antall Józsefnek* adta át (akinek háziorsosa is volt). 1984 decemberében, tizenegy évi szolgálat után, miniszterként nyugdíjba vonult.

Egyetemi pályáját azonban folytatta: 1985-ben a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostörténelmi és Társadalomorvostani Intézetének igazgatója, egyben tanszékvezető egyetemi tanár lett, és maradt 1993. évi nyugállományba vonulásáig. 2000 óta emeritus professor.

Szakirodalmi munkássága 1951-ben kezdődött. Belorvosi dolgozatai, esetközlései és klinikai tanulmányai hazai és külföldi folyóiratokban jelentek meg. Mindezek mellett számos orvostörténelmi tanulmányt publikált olyan nagy tekintélyű nemzetközi folyóiratokban, mint a *Sudhoffs Archiv*, a *Janus*, az *Archiv für Kulturgeschichte*, a *Clio Medica*, a *Centaurus* és a *Gesnerus*.

Orvostörténelmi kutatásai középpontjában a későközépkor és a humanizmus korának medicinája, egyetemi curriculumja, annak filozófiatörténelmi háttere áll, különös tekintettel a latin és középfelnémet kéziratos forrásanyag hazai vonatkozásaira. Vizsgálódásainak másik, részben ugyancsak forrásfeltáró területe, a felvilágosodás korának magyar, latin és német elméleti-orvosi irodalma, orvosi oktatása, a nagyszombati egyetem tankönyvirodalmának struktúrája.

Klinikai dolgozatai magyarul és németül, orvostörténelmi tanulmányai a magyaron kívül angolul, németül, oroszul, szlovákul, franciául és olaszul jelentek meg. *History of Physiology* c., általa szerkesztett kötet az oxfordi Pergamon Press és az Akadémiai Kiadó közös kiadásában jelent meg. Tanulmányköteteit a Magyar Tudománytörténelmi Intézet, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum,

Könyvtár és Levéltár és a Semmelweis Kiadó jelentette meg. Nemzetközi kongresszusokon és symposionokon számos előadást tartott; így Londonban, Berlinben, Düsseldorfban, Rómában, Genfben, Mirandolában, Ferrarában, Bolognában, Bécsben, Baselben, Mexico Cityben, Limában; vendégtanárként a krakkói és a pozsonyi egyetemen.

Tevékenységet több kitüntetéssel honorálták: *Kiváló Orvos* (1970), *Babérkoszorúval Ékesített Zászlórend* (1984), *Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje* (2003), *Batthyány-Strattmann László díj* (2003), *Svéd Seraphim-Érem* stb.

Tudományos munkásságának elismeréseként a Krakkói Egyetem 1980-ban, a Lipcsei Egyetem 1985-ben avatja *honoris causa doctorává*. A Semmelweis Egyetem *Semmelweis Éremmel* (1975 és 2003), valamint *Pro Universitate-díjjal* (2007), a Debreceni Egyetem *Ezüstéremmel* (2008), a Kassai Comenius Egyetem *Aranyéremmel* (1975), a Pozsonyi Egyetem *B. J. Gouth Éremmel* (1976), a Ferrarai Egyetem *Manardus Éremmel* (1964), a Magyar Orvostörténelmi Társaság *Wesprémi-díjjal* (1970) tüntette ki.

A Krakkói Akadémia *Copernikus érmét* (1973), a Nemzetközi Paracelsus Társaság *Paracelsus díját* (1968), a Cseh Orvosszövetség *Purkyne díját* (1974) nyerte el.

A Magyar Orvostörténelmi Társaság örökös tiszteletbeli elnökévé, a Magyar Gyógyszerésztörténelmi Társaság tiszteleti tagjává választotta.

A Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság vezetőségi, a Londoni Orvostörténelmi Akadémia, az Osztrák Orvostörténelmi Társaság levelező, a Svéd Kir. Orvostörténelmi Társaság, a Krakkói Orvostörténelmi Akadémia és a Német Orvostörténelmi Társaság tiszteleti tagja. A Nemzetközi Tudománytörténelmi Társaság, a Nemzetközi Gyógyszerész Társaság, a Nemzetközi Kórháztörténelmi Társaság, a Nemzetközi Toxikológiai Társaság, a Német Kórháztörténelmi Társaság és a Paracelsus Társaság tagja.

Az MTA Orvostörténelmi Munkabizottságának elnöke, az MTA Művelődéstörténelmi Bizottságának, valamint az MTA Tudomány- és Technikatörténelmi Komplex Bizottságának tagja, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár tudományos tanácsának és az *Orvostörténelmi Közlemények szerkesztőbizottságának* elnöke.

*

Újabbban elkezdtek dicsérni őt, hogy amikor ő vetette át az egészségügyet (tegyük hozzá, hogy miniszterhelyettesként, államtitkárként és miniszterként 13 éven át), akkor más volt az egészségügy irányítása. Akkor a napi gondok között még a beteggel is foglalkoztak, de ez már a múlté. Schultheisz Emil úgy irányította az egészségügyet, hogy közben saját kórházi osztályát megtartotta, reggel ott kezdte gyógyító munkáját, s akkor már lényegében mindent tudott arról, hogy az előző napokban felmerült gondokat hogyan oldották meg minisztériumi beosztottjai. Mint mondták: a Miniszter Urat legfeljebb háromszor zavarhatta valamely beosztottja érdektelen dolgokkal, ezt negyedik alkalommal

már nem tehetette meg...

És miközben gyógyított, igyekezett az Semmelweis Orvostörténeti Múzeum igazgatójára, Antall József-re leselkedő sötét fellegetek nap mint nap elhessegetni – hiszen Antall nem volt a rendszer kegyeltje –, s igyekezett miniszterként és a Múzeum tudományos tanácsának elnökeként, egészen 1984-ig őt afféle védőhálóval körülvenni. Ezt a történetet egyszer talán el kellene mesélni mindazoknak, akik a miniszterelnök halála óta végighazudják az országot hamisított Antall-életrajzaikkal.

Schultheisz Emil elsőrendű belgyógyászként, s ugyancsak elsőrendű orvostörténészként szolgált, s mint tudjuk, az orvostudomány múltjának ismerete nélkül aligha lehet beszélni az orvostudomány jelenéről. S ezt nem csak kutatni, de oktatni is kellett, s e munkáját azóta is korrektül végzi magyar, német vagy angol nyelvű előadások formájában.

Schultheisz Emil még azokhoz a kutatókhoz tartozik, akik a szakirodalmi forrásokat, levéltári anyagokat eredetiben, eredeti nyelven olvassák és értelmezik. Szerencsére sokan tudnak latinul, csak az a szomorú, hogy kevesen értenek, az elfakult régi iratokkal pedig még kevesebben tudnak megbirkózni. Egy teljes munkaidejében orvostörténeti kutatásokkal foglalkozó orvostörténeti szakembernek is becsületére válna, ha új Albicus-kéziratokra lelne, és azokat fel tudná dolgozni, meg tudná fejteni, közre tudná adni. Schultheisz Emilnek több ilyen felfedezés is jutott, s így nem véletlenül jegyzik őt a legnevesebb orvostörténészek sorában.

Nekem jutott az a megtiszteltetés, hogy az elmúlt években összeállított orvostörténeti munkáit én rendezhettem sajtó alá. Nagy megkönnyebbülés számomra, hogy újabban évente már csak egy új könyvet ír, átlagosan 300 oldal terjedelemben.

Tisztelettel köszöntöm mindnyájunk nevében a 85 esztendőes Schultheisz Emil professzor urat.

Gazda István